

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента на докторську дисертацію**  
**ВДОВІЧЕНКО Оксани Володимирівни**  
**«ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РИЗИКУ ОСОБИСТОСТІ В**  
**ОНТОГЕНЕЗІ»**  
**за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

Неймовірні випробування, що постали перед нашим суспільством, переносять загалом актуальну тему ризику у розряд найзлободенніших. Якщо під час роботи над дисертацією О. В. Вдовіченко думала про значення ризику для професійної соціалізації, менеджменту, виховання і навчання, то сьогодні ця тема вже починає звучати у базових реєстрах дослідження визначеного феномену у кризових, конфліктних, травмувальних й екстремальних ситуаціях, а також має свою специфіку у певні вікові кризові періоди онтогенезу. Безумовно, цікавим та мало досліджуваним є вивчення ризику в процесі розвитку людини, визначення особливостей його прояву та вираженості. Однак, насамперед, саме нетипові для особистості ситуації та періоди є максимально значущими щодо виявлення ризику та його конструктів.

На підставі теоретичного аналізу різних підходів до проблеми розуміння ризику особистості простежується їх неоднозначність і необхідність уточнення як його змісту, так і психологічних основ та типології у вікові кризові періоди. О. В. Вдовіченко сміливо занурюється у цю непросту проблематику, відданість якій простежується в її численних публікаціях протягом багатьох років.

Така тематична заангажованість автора, що відстежується ще з часів кандидатської дисертації, сприяє підвищенню наукової новизни дослідження. Підходи О. В. Вдовіченко до ризику особистості як цілісного системного явища, дослідження сфер вияву ризику виводять дисертаційне дослідження у контекст найсучасніших наукових розвідок. Розроблена і верифікована концепція ризику особистості відкриває новий шлях у психології екстремальних та небезпечних ситуаціях. Ця досконало розроблена



концепція, яку сьогодні захищає дисертантка, робить вагомий внесок не лише у вікову та педагогічну, а й у соціальну, консультативну, профорієнтаційну психологію, психологію управління тощо.

Широта охоплення явищ, що є психологічними основами ризику особистості, виявлення численних емпіричних референтів, які сприяють розумінню його онтогенези, забезпечують теоретичне значення дисертації, цілеспрямованість і плідність наукового пошуку.

У першому розділі введено і всебічно обґрунтовано нове поняття ризику особистості. Детально проаналізовано феномени ризику в онтогенезі з урахуванням значущості кризових періодів, представлено структуру та чинники ризику, узагальнено існуючі підходи до його вивчення.

Другий розділ, присвячений викладенню концепції ризику, яка привертає увагу насамперед циклічною структурно-функціональною моделлю ризику особистості, яка містить структуру ризику, чинники як особистісні, так і соціальні, співвідношенням ризику у різних взаємодіях. Представлено також цікаві емпіричні дані щодо динаміки стабільних і кризових періодів ризику особистості.

Цінність третього, четвертого та п'ятого розділів визначається щонайперше застосування набору як загальновідомих, так і авторських методик, які завдяки ретельній роботі дисертантки дали розлогі результати, які вміло аналізуються і інтерпретуються автором. Прикладом високої дослідницької культури є і комплектація загальної вибірки, що складалася з 2890 осіб.

Шостий розділ присвячений викладенню результатів розробленої превентивно-корекційної системи. Вагомим є можливість роботи з різними категоріями досліджуваних, а також підтверджена ефективність створеної системи, що дає змогу використовувати її в практичній роботі.

Вірогідність, об'єктивність і надійність результатів дослідження не викликають сумнівів, оскільки гарантовані адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу,



представницькою джерельною базою, що нараховує 544 вітчизняних і зарубіжних видань; комплексним застосуванням емпіричних і теоретичних, кількісних і якісних методів, а також можливістю впровадження отриманих результатів в різних закладах вищої освіти.

Висновки дисертаційного дослідження узагальнено відображають його головні результати та свідчать про досягнення мети та реалізацію завдань.

Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені згідно з вимогами. Стиль викладу матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для сприйняття. Зміст автореферату ідентичний до основних положень дисертації.

Аналіз дисертаційної роботи також дає підстави свідчити про те, що О. В. Вдовіченко досягла високого рівня дослідницького професіоналізму. Вона продемонструвала самостійність висококваліфікованого науковця, який здатний сформулювати і вирішити оригінальним способом важливу наукову проблему.

Підкреслюючи безумовну наукову цінність проведеного дослідження, доцільно висловити певні зауваження.

1. Потребує більш чіткого розведення понять «ризиковість» та «ризик особистості».

2. Автором було проведено дослідження ризику особистості на етапах підліткової кризи, кризи дорослості та кризи середнього віку. Слід було більш чітко виокремити аргументи на користь таких вікових акцентів ризику особистості.

3. Автор розглядає психологічний зміст ризику в контексті особистісної властивості, яка детермінується мотиваційними, емоційними, когнітивними та іншими характеристиками, тому було б доцільно привести кореляційні зв'язки між різними аспектами ризику особистості з когнітивними, мотиваційно-регулятивними, конативними та афективними характеристиками особистості.



4. Аналіз ризику особистості на етапах кризи дорослості був більш повним, якби автором було враховано специфіку професійної діяльності досліджуваних, зокрема враховано специфіку екстремальних професій та видів діяльності у становленні ризику особистості.

5. Робота виграла якби окрім представленої програми превентивно-корекційної системи ризику особистості в підлітків, було б запропоновано корекційні програми для інших досліджуваних вікових категорій.

Висловлені зауваження і побажання не погіршують позитивного враження, що його справляє ця серйозна, самостійна робота.

У ґрунтовній монографії «Психологія ризику особистості», численних публікаціях, доповідях на конференціях в Україні та за її межами О. В. Вдовіченко виступає як цілком зрілий науковець. У тексті автореферату, 26-х статтях у фахових виданнях та численних публікаціях в інших виданнях викладено основний зміст дисертації.

Дисертація «Психологічні основи ризику особистості в онтогенезі» є самостійним, завершеним, науково обґрунтованим дослідженням, що відповідає всім вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор, Вдовіченко Оксана Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

**Доктор психологічних наук, професор,  
завідувач кафедри практичної психології  
Харківського національного  
педагогічного університету  
імені Г. С. Сковороди**



**Т. Б. Хомуленко**

Підпис тов. Хомуленко  
засвідчується зав. загальною відділом

11.09.2019г.

